

ljubav, ali i predočavao da se narodno ime može samo dobrovoljno primiti "a nametnuti se neda". Pitao se zašto se "svađaju i kolju za golo ime" i zaključivao da ih na tako nešto može samo neprijatelj nagovoriti (u: Karadžić, 1896).

U svojoj Povijesti Hrvata Klaić je navodio da su još stari pisci uočavali da se Sloveni "nerado pokoravaju tuđinu, da ljube samosvojnost nadasve i da će svaku nevolju podnijeti za volju mile i zlatne slobode svoje", dodajući da to "vrijedi naročito za Hrvate" čija istorija pokazuje njihovu žilavost i neslomljenu otpornu snagu. "Otkad se Hrvat pojavio na obalama sinjega mora, tijekom dvanaest stoljeća i više prkosi on svemu što ga hoće da zatre, te je neiscrpljivom ustrajnošću obranio i održao svoje ime, svoju individualnost i svoj teritorij". Hrvate nije zatrla rimska kultura a nije ni "kršćanska vjera otela narodnoga biljega", pa su "jedini Hrvati od svih slavenskih naroda rimskoga zakona održali do danas divnu baštinu svetih apostola Ćirila i Metodija". Tvrdio je da Hrvatska nije "ni za jedan čas izgubila svoga kontinuiteta", pa su propale i Vizantija i Mletačka republika, a "Hrvatska kraljevina tijekom tih mnogih stoljeća ni jedan trenutak nije prestala živjeti" iako su joj otkidali "ud za udom, gazili i krnjili mnoga prava". Isticao je da je osvanuo Osmanlija i pred Zagrebom "ali ga osvojio nije", da je u borbi s Turcima sudelovao sav narod, da je to bio "herojski vijek hrvatskoga naroda", koji je svoje "otkolute udove" nastojao da oslobodi. Vek narodnosti je nametnuo hrvatskom narodu borbu u kojoj se očitovala njegova otporna snaga, pa je "malena" Hrvatska pokazala "čitavom svijetu da živi i da je vrijedna da živi", da nije propala, "nego je naprotiv iz borbe izašla jača i veća" jer joj je "kao zrela jabuka" pala u krilo Krajina, "te se sjedini s materom zemljom". U hrvatske zemlje je ubrajao Crnu Goru, Dalmaciju, zapadnu Bosnu, Hercegovinu, Hrvatsku, Slavoniju, istočnu Kranjsku i istočnu Istru (Klaić, 1900-ih). Pripisivan mu je i navod da "ni jedno ime slavensko nije tako razšireno, kao upravo ime Hrvat" i pitanje "nije li možda ime Hrvat bilo nekad genetičko ime u Slavena, a Česi, Srbi i tako dalje tako dalje. da je species" (u: Gavrančić, 1895).

Anonimni autor knjige Hrvatska Bosna s početka 20. veka jasno je podvlačio razliku između Hrvata i Srba. Pisao je da granica koja deli Zapad od Istoka "koja je dijelila prehistorijska plemena Balkana, dijeli ih – ma bila istokrvna – i danas". Ona je bila razmeđa "istočnog i zapadnog rimskog carstva, istočne i zapadne crkve, bizantinstva i evropske prosvjete, islama i krsta, plavokosih Slovjena i crnomanjastih Vlaha, kulturno aktivne i pasivne pasmine, Hrvata i Srba, napretka i stagnacije, života i smrti". O "hrvatstvu u Bosni" pisao je da "bilo ono Krstove ili islamske vjere, predstavlja onaj elemenat, koji je zvan, da zajazi onaj jaz, što postoji između Evrope i Balkana". Taj osećaj, po autoru, "u svakome od nas tinja" i postavlja zadatak "zblížiti prije svega Bosnu Hrvatskoj" jer put "kud god iz Bosne kreneš vodi samo preko Hrvatske". Predviđao je da će time hrvatstvo "iznova uskrisiti, jer: tvrda veza no čelična je veza krvi", ali i da će doći u sukob sa onima "koji nas Hrvate zovu braćom, da nam u bratskom zagrljaju otmu historička naša prava i našu narodnost, ne bi li je s čarom prodali – na Terazijama". Hrvatska i Bosna su "već u doba geološke formacije" bile "jedna nerazdijeljena cjelina", i fauna i flora Bosne pokazuje da ona pripada Hrvatskoj "jer njena je fauna skroz srednjo-evropska", pa "ako geološke i klimatske prilike tako očevidno obilježuju različnost faune i flore, zar ima umnog čovjeka, koji ne bi znao, da one uvjetuju i razvitak ljudstva, da su one uzrokom, te se ono vremenom cijepa u razne narodne individualnosti", a »narodna individualnost na našoj grudi zemlje jest i ima ostati hrvatska«. Sve vreme nazivajući Srbe u Srbiji "oni tamo", autor je navodio da je njima jedini cilj da "od te jedinstvenosti odgrizu dobrani komad – našu ponosnu Bosnu – ali, nama na utjehu, to bi im moglo poći za rukom tek onda, kad bi slijepa krtica, koja, kao i oni, po tmuni ruje, prokopala jaz kroz onu silnu krašku ploču, na kojoj se podigla Bosna", kad bi "mravi rastočili onaj eruptivni sklop sa Drinom, koji nas od njih odvaja". Priznajući da su evropski narodi produkt smese etničkih elemenata, tvrdio je da antropologija ipak može da "kap etničke krvi ustanovi i u zamršenoj smjesi sa drugim elementima" pa je navodio sledeći primer: "uzmite Vlaha, bio on iz Rumunije, Šumadije ili iz Banata, iz Like ili Srijema, iz Bosne ili Hercegovine, obucite ga makar u odijelo šaha perzijskoga, i opet će svako iole bistro dijete, čim ga uleda reći: eto Vlaha". Zato se zalagao za "egsaktno proučavanje fizičkih svojstava Hrvata, kojima je Bosna pradomovina i onih Srba, koji kao miljenici 'onih tamo', u zadnje vrijeme svojataju Bosnu". Navodio je "egzaktne" pokazatelje razlikovanja i pitao se "zar se spram ovdje izloženih podataka može i dalje tvrditi: da su Srbi duševno razvijeniji i da im po suptilnoj organizaciji možgjana pripada intelektualno prvenstvo", uz zaključak da "katolici i muslimani nose u antropološkom vidu sva obilježja istovjetnog etničkog elementa", dok "pravoslavni živalj predstavlja crnomanjasti, pretežno tamni, fizičko slabije razvijeni tipus". "U Bosni ima: plavookih katolika 25,7%, muslimana 17,5%, pravoslavni samo 6,3%. Sivookih katolika 25,7%, muslimana 42%, pravoslavni 29%. Crnookih katolika 48%, muslimana 38,6%, a pravoslavni 64,5%. U pravoslavni ima tek 6,3% onih čisto slovjenskih ko nebo plavih očiju, a 64,5% gotovo dva puta toliko kao u muslimana, imadu crne oči". I dalje, da ima "tjesnogrudi ljudi (sa 800–899 mm obima) katolika 37%, muslimana 24,6% a pravoslavni gotovo dva puta toliko 43,7%; širokogrudi ljudi (sa obimom većim od 1.000 mm) katolika 2,9%, muslimana 3,6, a pravoslavni ma ni cigli postotak" (Hrvatska Bosna, 1907). Ovaj autor je isticao da se "veliki procenat pravoslavne inteligencije rekrutira od crnomanjastih potomaka Vlaha" koji su "zadobili prvenstvo među pravoslavnim Srbima čisto slovjenske krvi! Vlasi su tamo vođe – Srbi raja; Vlasi su tamo gazde – Srbi sluga; Vlasi su bogati – Srbi siromasi, od Vlaha se rekrutira dobar dio inteligencije, od Srba seljaštvo i radništvo". Zaključio je, "eto, to je ona tamna krv, koja je protekla žilama pravoslavnog naroda u Srbiji, Bosni i Hrvatskoj"; navodio je da svi narodi imaju svojih velikih istoričara, "jedino ih nema srpski narod", a "nema ga, jer se moderni čovjek ne će dati na to, da do sitnice u svijetlu historičke istine prikazuje nečovječnost, što se kod 'onih tamo' kao crvena nit provlače kroz sredovječnu, pa recimo slobodno i kroz noviju povjest. Tu otimlje sin rođenom ocu prijesto; tu brat ubija brata, sin proganja oca"; nalazio je opravdanje da ta "zlodjela nijesu izljev duše slovjenskih Srba, nego su posljedica onoga bizantinstva, – što ga među Srbe uvukoše Vlasi", odnosno, da "nije to slavenska krv pravih Srba – koja tako radi"; odricao je da su Hrvati i Srbi braća što je "fantastična fikcija 'slavosrpskih' slijepaca". Dokazivao je prednost hrvatskog jezika tvrdnjom da su svi slovenski narodi "bez izuzetka" ijekavci, "dok u 'onih tamo' nema tome ni traga: oni su čisti ekavci, oni se svojom monotonom oduljenom ekavštinom otimlju duhu slovjenskih